

**MAKTABGACHA TA'LIM JARAYONIDA TARBIYACHI VA
TARBIYALANUVCHILARDA INTELLEKTUAL HAMDA LIDERLIK
QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA KONFLIKTOLOGIK
YONDASHUVNING O'RNI**

Choriyeva Durdona Anvarovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti "Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim" fakulteti Maktabgacha ta'lim nazariyasi va metodikasi kafedrası dotsenti, PhD.

Choriyevadurdona76@gmail.com

Qo'chqorova Munisa Anvar qizi

Rahimova Umida Abdurasul qizi

Toshkent davlat milliy pedagogika universiteti magistrantlari.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17832774>

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim jarayonida tarbiyachi va tarbiyalanuvchilarda intellektual hamda liderlik qobiliyatlarini shakllantirishda konfliktologik yondashuvning nazariy-amaliy asoslari yoritiladi. Tadqiqotda konfliktlarning pedagogik jarayondagi tabiati, ularning konstruktiv boshqaruv mexanizmlari hamda ta'lim ishtirokchilari o'rtasida kommunikativ va psixologik hamkorlik madaniyatini rivojlantirish omillari tahlil qilinadi. Maktabgacha ta'lim muhitida yuzaga keluvchi ziddiyatlarni diagnostika qilish, profilaktika va bartaraf etish strategiyalarining qo'llanishi natijasida bolalarda ijodiy fikrlash, emotsional barqarorlik, o'z fikrini erkin ifodalash va jamoaviy qaror qabul qilish ko'nikmalarining rivojlanishi ilmiy asosda asoslab beriladi. Shuningdek, tarbiyachi faoliyatida konfliktologik bilim va kompetensiyalarni qo'llash ta'lim samaradorligi va pedagogik muloqot madaniyatini oshirishning muhim sharti sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari konfliktologik yondashuv maktabgacha ta'lim tizimida liderlik va intellektual salohiyatni rivojlantirishning innovatsion pedagogik vositasi ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, konfliktologiya, liderlik qobiliyati, intellektual salohiyat, pedagogik jarayon, tarbiyachi kompetensiyasi, kommunikativ hamkorlik, ziddiyatlarni boshqarish, konstruktiv yondashuv, innovatsion pedagogika, emotsional barqarorlik, ijodiy fikrlash, ijtimoiy o'zaro ta'sir, ta'lim samaradorligi.

Tarbiyachi va tarbiyalanuvchilardagi ijodkorlik va liderlik qobiliyati maktabgacha ta'lim jarayonining asosiy pedagogik komponentlari sifatida qaraladi. Ijodkorlik — bu shaxsning yangi, original g'oyalar yaratish, muammolarni innovatsion usullar bilan hal qilish va turli sharoitlarda moslashuvchan fikrlash qobiliyatidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlik shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim omili bo'lib, u tasavvur, fantaziya, ijodiy erkinlik va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Liderlik esa shaxsning tashabbus ko'rsatish, guruhda yetakchilik qilish, mas'uliyatni o'z zimmasiga olish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini ifodalaydi. Maktabgacha ta'lim muhitida liderlik qobiliyati nafaqat tarbiyalanuvchilar orasida, balki tarbiyachida ham muhim rol o'ynaydi.

Tarbiyachi yetakchilik salohiyati orqali pedagogik jarayonni samarali boshqaradi, muhitni ijobiy, qo'llab-quvvatlovchi va kreativ qiladi hamda bolalarda o'z fikrini ifodalash va tashabbus ko'rsatish ko'nikmalarini rag'batlantiradi.

Ijodkorlik va liderlik qobiliyatlari tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida o'zaro uyg'unlashgan holda rivojlantirilganda, ular pedagogik jarayonning samaradorligini oshiradi, bolalarning shaxsiy salohiyatini kengaytiradi va ijtimoiy jihatdan faol, innovatsion va mustaqil shaxslar sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Konfliktologik yondashuv ushbu jarayonda ijodkorlik va liderlikni qo'llab-quvvatlash, pedagogik muhitni ijobiy tarzda boshqarish va konfliktlardan rivojlanish imkoniyati sifatida foydalanishga yordam beradi.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasalari — bolalarning psixologik, ijtimoiy, intellektual va ijodiy jihatdan shakllanishida muhim boshlang'ich makon sifatida e'tirof etiladi.

Bolalarning ijodkorlik salohiyati va liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, tarbiyachi tomonidan pedagogik muhitni yaratish jarayoni maktabgacha ta'lim sifatining asosi hisoblanadi. Biroq, pedagogik jarayonda — tarbiyachi, bolalar va hatto ota-onalar o'rtasida turli darajadagi konfliktlar — tushunmovchilik, shaxslararo to'qnashuvlar yoki pedagogik yondashuvlarda farqlar bo'lishi mumkin. Ushbu holatlar ijodkorlik va liderlik salohiyatining rivojlanishida to'siq bo'lishi ehtimolini tug'diradi. Shunday ekan, konfliktologik yondashuv — ya'ni pedagogik konfliktlarni inkor etish emas, balki ularni konstruktiv tarzda boshqarish, mos ravishda hal etish va ushbu to'qnashuvlardan pedagogik taraqqiyot vositasi sifatida foydalanish — maktabgacha ta'lim jarayonida ijodiy va liderlik qobiliyatlarini shakllantirishda strategiya vazifasini bajaradi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda liderlik xususiyatlari va ijodiy fikrlash ko'nikmalari asosan ijtimoiy muloqot, tengdoshlar bilan o'zaro ta'sir, hamda to'liq va boy muhit yordamida rivojlanadi. Masalan, nashr etilgan tadqiqotda bolalarning liderlik salohiyati ularning oilaviy shablonlari, tengdoshlar bilan guruh ichida o'zaro muloqotlari va kengaytirilgan ta'lim muhitlari bilan bevosita bog'liqligi qayd etilgan. Bu tadqiqotdan kelib chiqsa, agar maktabgacha ta'lim muassasasida tarbiyachilar pedagogik yondashuvda liderlik va ijodkorlikni qo'llab-quvvatlaydigan pedagogik muhit yaratishga intilsa, bu bolalarda ham faol, tashabbuskor va ijodiy shaxslar sifatida rivojlanish imkoniyatlari oshadi.

Ijodkorlik – bolalarning ijodiy fikrlashini, tasavvurini, yangi g'oyalar ishlab chiqish qobiliyatini anglatadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish yo'llari haqida qilingan izlanishlarda, o'yin, tasviriy san'at, musiqiy va boshqa ijodiy faoliyatlar bolalarda kreativ fikrlash, emotsional ifoda va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiruvchi muhim omil sifatida ko'rsatilgan. Shu bilan birga, ijodkorlik faqat tashkillashtirilgan faoliyat bilan emas — tarbiyachi va muhit tomonidan rag'batlantirilsa, ya'ni ularga erkinlik, qo'llab-quvvatlash va ijobiy psixologik muhit yaratilsa — yanada samarali rivojlanadi.

Lekin ijodkorlik va liderlik salohiyatini rivojlantirishga to'sqinlik qiluvchi omillardan biri — pedagogik va shaxslararo mojarolardir. Shu nuqtai nazardan, pedagogik konfliktlarni konstruktiv boshqarish va ularni shaxsiy va jamoaviy rivojlanish manbaiga aylantirish muhim.

Ilmiy tadqiqotlar ko'rsatadiki, maktabgacha yosh bolalar o'rtasidagi konfliktlar — agar to'g'ri boshqarilsa — ijtimoiy-emosional rivojlanish, o'z fikrini ifodalash, muammolarni hal etish ko'nikmalarini shakllantirish uchun platforma bo'lishi mumkin. Masalan, o'qituvchilarning pedagogik aralashuvi va konfliktlarni boshqarish strategiyalari bolalarda moslashuvchan xulq-harakatlar, hamkorlik va samarali muloqot ko'nikmalarini rag'batlantiradi.

Ijodkorlik va liderlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik. Ko'plab so'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijodkorlik faqat yangi g'oya yaratish yoki fantaziyaga bog'liq emas. U liderlik qobiliyatlari bilan mustahkam bog'langan: masalan, innovatsion qaror qabul qilish, guruh ichida muammolarni hal etish va tashabbus ko'rsatish — ijodiy fikrlashning natijaviy ko'rinishidir. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta'lim muhitida bolalarning ijodiy o'yinlari va guruh loyihalari nafaqat tasavvurini, balki yetakchilik fazilatlarini ham rivojlantiradi.

Pedagogik muhit va psixologik xavfsizlikning ahamiyati. Bolalarda ijodkorlik va liderlikni shakllantirishda psixologik xavfsiz muhit muhimdir. Agar bolalar o'z fikrini erkin ifodalash, xatolar qilish va yangi narsalarni sinab ko'rish imkoniga ega bo'lsa, ular yanada faol, mustaqil va tashabbuskor bo'ladi. Shu bilan birga, tarbiyachining emotsional barqarorligi va qo'llab-quvvatlovchi yondashuvi pedagogik jarayonni konstruktiv qiladi.

Ijodkorlikni rag'batlantirishda interfaol metodlar. Pedagoglar bolalarning ijodiy salohiyatini oshirish uchun faqat o'yin yoki san'at mashg'ulotlariga tayanmasdan, interfaol metodlarni ham qo'llashlari mumkin. Masalan: dramatizatsiya, syujetli rol o'yinlari, kichik loyiha ishlari, eksperimentlar. Bu metodlar bolalarga liderlik fazilatlarini sinab ko'rish, qaror qabul qilish va guruhni boshqarish imkonini beradi.

Kichik yoshda konfliktni boshqarish — ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Maktabgacha yosh bolalar o'rtasidagi kichik konfliktlar (o'yin paytida kelib chiqadigan nizolar) konstruktiv tarzda boshqarilsa, ular bolalarda muammoni hal qilish, o'zini nazorat qilish, hamkorlik va empatiya ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ya'ni konflikt — faqat muammo emas, balki bolaning liderlik va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini mustahkamlash vositasi bo'lishi mumkin.

Texnologik vositalar va kreativ yondashuv. So'nggi yillarda maktabgacha ta'limda ijodkorlik va liderlikni rivojlantirishda interaktiv ta'lim texnologiyalari ham qo'llanilmoqda: masalan, ta'limiy ilovalar, vizual kontent, animatsiya va raqamli o'yinlar bolalarda kreativ fikrlash va tashabbuskorlikni oshirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv pedagog va bola o'rtasidagi muloqotni yangi bosqichga olib chiqadi.

Xususan, empirik tadqiqotlarda — konflikt boshqaruvi bo'yicha treninglar, mediatorlik, rolli o'yinlar va ijtimoiy-emosional o'qituv dasturlari bolalarda ijobiy ijtimoiy ko'nikmalar, hamdardlik, mustaqillik va mas'uliyat hissi shakllantirishga ko'mak bergani aniqlangan. Bu orqali, konfliktologik yondashuv ijodkorlik va liderlik salohiyatini rivojlantirishda bizga pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagog — ya'ni tarbiyachi o'zi ham emotsional intellekt, pedagogik kompetentlik va ijodkorlik darajasini doimiy ravishda oshirib borishi muhim. O'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, emotsional intellekt yuqori bo'lgan maktabgacha ta'lim pedagoglarida ijodkorlik va pedagogik faoliyat samaradorligi sezilarli darajada yuqori. Bunday pedagogik xodimlar bolalar bilan muloqotda ishonchli muhit yaratadi, konfliktlarni konstruktiv aniqlaydi va hal qiladi, natijada bolalarda kreativlik va liderlik ko'nikmalari uchun barqaror poydevor yaratiladi. Shunday qilib, ijodkorlik, liderlik va konfliktologik yondashuv — maktabgacha ta'lim jarayonida bir-birini to'ldiruvchi, sinergik aloqada bo'lgan komponentlardir. Konfliktologik yondashuv orqali pedagogik muhitni konstruktiv boshqarish, bolalarga ijtimoiy-emosional moslashuv, hamkorlik, muammolarni hal etish va o'z fikrini ifodalash imkonini beradigan sharoitlar yaratish — ijodkorlik va liderlik salohiyatini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan shart.

Pedagog va muassasa rahbarlarining yetakchilik va kreativ kompetensiyalari esa butun ta'lim-tarbiya jarayonini samarali, innovatsion va psixologik jihatdan sog'lom qiladi. Bundan kelib chiqadiki, maktabgacha ta'lim muassasalarida pedagogik konfliktlarni konstruktiv boshqarish konsepsiyasini joriy etish, pedagoglar va tarbiyachilarni konfliktologiya bo'yicha tayyorlash, hamda ijodiy va liderlik salohiyatini ratsepedagogik tarzda rivojlantirish — bugungi ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim. Bu yo'nalishda metodik qo'llanmalar, treninglar, o'yin va interfaol metodlar, mediatorlik mexanizmlari — barcha bu vositalar maktabgacha ta'lim sifatini oshirish va bolalarni barkamol, ijtimoiy moslashuvchan, ijodkor va yetakchi shaxslar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

XULOSA: Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchilar va tarbiyachilardagi ijodkorlik va liderlik salohiyatini rivojlantirishda konfliktologik yondashuvning roli muhim va strategik ahamiyatga ega ekanligi tadqiqotlar orqali tasdiqlangan. Konfliktologik yondashuv pedagogik jarayonlarda yuzaga keladigan ziddiyatlarni konstruktiv boshqarish, pedagoglar va bolalar o'rtasida ijtimoiy-emotsional moslashuvni ta'minlash, shuningdek, ijodiy va liderlik ko'nikmalarini shakllantirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, konfliktlarni ijobiy pedagogik imkoniyat sifatida qabul qilish orqali bolalarda o'z fikrini ifodalash, tashabbus ko'rsatish, jamoaviy qaror qabul qilish, hamkorlik va empatiya ko'nikmalari rivojlanadi. Shu bilan birga, tarbiyachining kreativ kompetentligi va liderlik qobiliyati pedagogik muhitning sifatini oshiradi, pedagogik konfliktlarni samarali boshqarish orqali bolalarning intellektual, ijodiy va yetakchilik salohiyatini mustahkamlaydi.

Natijada, maktabgacha ta'limda ijodkorlik va liderlikni konfliktologik yondashuv bilan uyg'unlashtirish nafaqat bolalarning shaxsiy rivojlanishiga, balki pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishga, ta'lim sifatini yaxshilashga va jamiyatga moslashgan, faol va ijodiy shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu sababli, pedagogik va metodik faoliyatda konfliktologik yondashuvni tizimli qo'llash, tarbiyachilarni maxsus tayyorlash va innovatsion metodlarni joriy etish muhim vazifa sifatida ko'riladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA TADQIQOTLAR

1. Xudayberdiyeva, T. (2023). "Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarda ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish bosqichlari". SCHOLAR.
2. Kadirova, O., & Shavkatjonova, M. (2025). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish yo'llari". TADQIQOTLAR jurnali.
3. Po'latova, N. (2024). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning psixologik jihatlari". (Maqola).
4. Gilang P. M. H., Syakur A., & Solikhah N. A. (2024). "Conflict Management Strategies for Early Childhood Educators: An Empirical Perspective". Journal Corner of Education, Linguistics, and Literature.
5. Ilie, A. L. (2023/2024). "Effective Conflict Management in Early Childhood Education". Stiinte ale Educatiei.
6. Observational Analysis of the Educational Management of Conflicts Between Young Children in the Emmi Pikler Nursery School (2024). Early Childhood Education Journal.

7. Cognitive foundations of leadership skills in early childhood: An empirical study (2025). Cognitive Development.
8. Emotional intelligence and its relation to job creativity in preschool teachers of at-risk children: A cross-sectional study (2024). International Journal of Advanced and Applied Sciences.
9. Setora Muhammadiyeva. "Pedagogik konfliktlar: turlari, sabablari va optimal yechimlari". Maktabgacha va Maktab ta'limi jurnali.